

Římské náboženství

VIII. Římské náboženství: Změny a kontinuity II.

Řím jako město – úvod do demografie

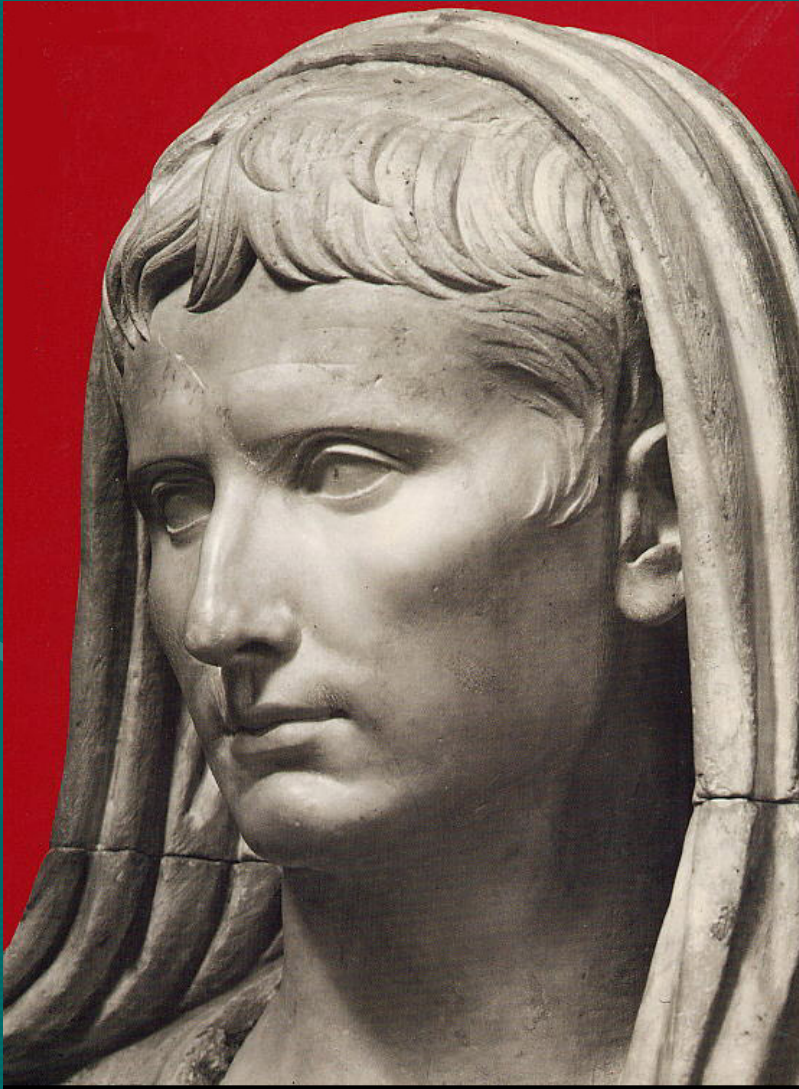
- Největší město antického světa.
- Odhady: 700 000 – 1 500 000.
- Vysoká hustota osídlení: (cca. 477-561 na jeden hektar).
- Nedostatečná infrastruktura (kanalizace, distribuce vody, odvoz odpadu atd.).
- Problematické hygienické podmínky.

- Vysoká úmrtnost
  - Existence četných epidemií
  - Neexistence sociální sítě.
  - Vysoká míra sociopatologických jevů:
-
- Řím je „parazitické“ město
  - Není schopné obnovovat svou populaci (pravidelný příliv přistěhovalců)
  - Přesto jde o atraktivní místo k životu (centrum kultury a obchodu).

Vznik principátu

- Po formální stránce zůstává mnoho republikánských institucí prakticky nezměněno.
- Společná vláda císaře (*primus inter pares* – první mezi rovnými) a senátu.
- Mnoho pravomocí, které měl v náboženské oblasti senát, přejímají římscí císařové.
  - Návrh nových kandidátů na členství v kněžských kolegiích.
  - Správa kalendáře; vyhlašování svátků a pořádání her.

Imperator Caesar Divi Filius - Augustus

- Narodil se roku 63 př.n.l. ve Velitrách jako Gaius Octavianus.
- V roce 27 př.n.l. položil základy pozdějšího císařského systému.

- Zdůraznění „božské vyvolenosti“.
  - Syna Apollóna.
  - (*omina imperii*).
- Člen všech *quattuor amplissima collegia*.
- Od roku 12 př.n.l. *pontifex maximus*.
- Jeho dům se stává součástí Apollonova chrámu; přenáší sem sibylské knihy.

Octavianus Augustus – Res gestae

- Zapojení náboženských motivů do „politické propagandy“ a „apologie“.
- *Monumentum Ancyranum* (z dnešní Ankary v Turecku).

- Mnohými zákony, které jsem sám navrhl, jsem vzkřísil mnohé vzorné obyčeje předků, vytrácející se už z našeho století, a sám jsem předal potomstvu v mnoha věcech vzory k následování.

Augustus, *Res gestae* 8.

- Dvaosmdesát svatých bohů jsem v Městě opravil z pověření senátu, když jsem byl pošesté konzulem, neopominuv žádnou, která toho času potřebovala opravu.

Augustus, *Res gestae* 20.

(český překlad: Julie Nováková)

- Obnovitel starých náboženských tradic.
  - Obnova chrámů; výstavba nových.
  - Post flamina Dialis byl znovu obsazen (r. 11 př.n.l.; po 76 letech).
  - Augustus obnovil některá zaniklá kněžská kolegia: *fetiales*, *fratres Arvales*, *sodales Titi*.
  - Obnovil kult *lares Compitales*: pod jménem *Lares augustales* (12 př.n.l.).
  - Uzavřel bránu chrámu boha Jana (na znamení obnoveného míru).
  - Slavení stoletních her (*ludi saeculares*) roku 17 př.n.l.
  - Ve svém domě zasvěcuje oltář bohyni Vestě (12 př.n.l.).

Počátky „císařského kultu“

- Pevných kontur začíná nabývat „císařský kult“ nebo spíše „uctívání římských císařů“.
- Augustus se těmto poctám nebránil, avšak mimo oficiální státní kult (provincie, municipia, jednotlivci atd.)
- Republikánské „počátky“ císařského kultu:
  - Otroci uctívali genia svého pána.
  - Spontánní oběti konané některým příslušníkům římské nobility (bratři Gracchové, Marius Gratidianus, Gaius Marius).
  - Některým vojevůdcům byly uděleny božské pocty (Gaius Flaminius, Lucius Cornelius Sulla, Gnaeus Pompeius Magnus).

- „božské pocty“ (*caelestes honores, summi honores, divini honores*) v podobě krvavých i nekrvavých obětí, dedikací předmětů, činění slibů atd.
- Po jejich smrti následuje *apoteosa* a *consecratio*.
- **Divi** (sg. **divus**) – bohové uctívání v rámci státního kultu (oltář, chrám, kněz atd.)

Chrám Antonina (císaře Antonia Pia) a Faustiny na *Forum Romanum*.

Proměna náboženské situace – hlavní kontury

- Vznik náboženských uskupení, které jsou schopny konstituovat identitu jedince („znesamozřejmění“ náboženství).
- Růst náboženské nabídky.
- Prosazují se tzv. „mysterijní“ nebo „orientální“ kultury.
- Alternativní náboženští specialisté: *magoi*, *mathematici*.
- Náboženská kolegia (angl. *voluntary associations*)

Náboženská kolegia

- Soustředěny kolem kultu některého z božstev (dodržování „stanov“ je zaručeno „dohledem“ božstva).
- Společný majetek a vnitřní hierarchie; prostor pro konání hostin a setkání – *schola*).
- **Činnost:**
  - vzájemná výpomoc.
  - Zajištění pohřbu pro své členy (někdy přímo nazývána jako *collegia funeratica* – pohřební bratrstva).

Mysterijní („orientální“) kulty

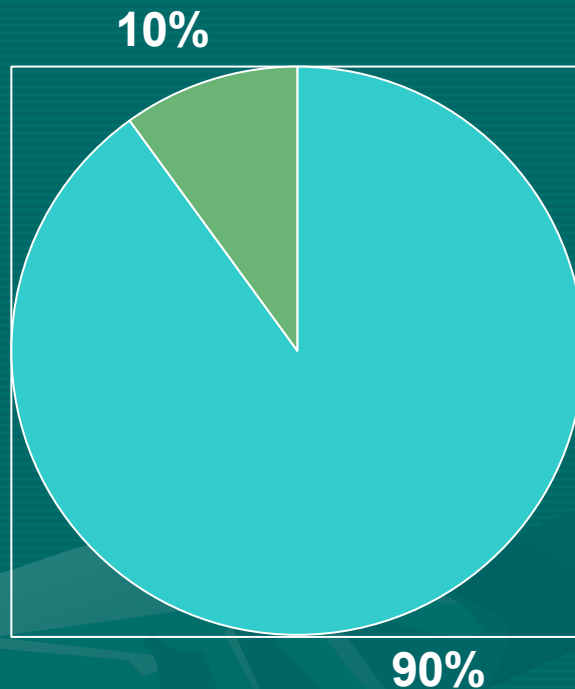
- Představují velmi starý typ religiozity (např. *eleusínská mystéria*).
- V Římě se však silněji prosazují až v období císařství.
- Hlavní zástupci:
  - Ísidina mystéria
  - Kult bohyně Magna Mater a Attida
  - Mithrova mystéria
  - Sabazios, Dionýsos
  - Kulty syrských Baalů (Heliopolitanus, Dolichenus atd.)

- Hlavní proud náboženského života v období císařství ?
- Kvalitativně vyšší typ religiozity ?
- Problematičnost těchto předpokladů a samotné kategorie „orientální kultury“.
  - Orient ?
  - Vágně deskriptivní kategorie

Statistické vyhodnocení nápisných dedikací pořízených některému z božstev

- Božstva řecko-římského panteonu
- Orientální božstva

Četnost nápisných dedikací jednotlivým božstvům v Itálii

1.	Jupiter
2.	Hercules
3.	Mercurius
4.	Fortuna
5.	Silvanus
6.	Diana
7.	Isis – Sarapis
8.	Mithras – Sol
9.	Venus
10.	Mars
11.	Mater Magna
12.	Apollo
13.	Aesculapius
14.	Liber Pater
15.	Jupiter Dolichenus

- Postavení Jupitera je zcela bezkonkurenční.
- Je mu věnováno více dedikací než všem „orientálním“ božstvům dohromady.
- V provinciích se situace liší případ od případu:
  - Germaniae (2,5% orientálních božstev)
  - Pannoniae (16%)

Náboženská změna v období principátu

- Teorii o všeobecné krizi římského náboženství v období pozdní republiky nelze přijmout.
- Kulty „orientálních“ božstev alespoň částečně nabízí jiný typ religiozity více zaměřený na „prožitek“.
- Otázkou zůstává: jak tuto změnu vysvětlit?